

között, azt vonták maguk után, az államokba szerveződés és kényszerfolyamata következtében, hogy egymással párhuzamosan két magyar unitárius egyház létezik - a romániai és a magyarországi. Ez a két test azonban egyazon szellemiségtől, lélektől van áthatva, aminek kifejezése az is, hogy a most folyamatba kerülő millicentenáriumi rendezvények Kolozsvárott, miként majdan a budapestiek is október folyamán, a két egyház közös patronátusa alatt kerülnek sorra. Az egyházunk egyetemességére való utalás tehát ezt az egységet a két egyháznak is kifejezni hivatott. Ebben az összefüggésben is engedjék meg, hogy szeretettel üdvözljem a Magyarországi Unitárius Egyház képviselőjében itt jelen levő Orbókné Szent-Iványi Ilona főjegyző asszonyt, dr. Murvay Sámuel és Mikó István főgondnok urakat.

Végezetül engedjék meg nekem, hogy kifejezzem reményemet, mi több, erős meggyőződésemet, hogy minden ellenkező előjel ellenére azok a történelmi sorsfordulatok, amelyek a nemzet és az egyház testének szétदारabolásához vezettek, a nemzetállam idejétmúlt eszméjének uralma alatt, visszazszorítva a másság iránti tolerancia tájainkon őshonos szellemét, rövidesen kifulladásra kerülnek. Átadják helyüket azoknak, amelyek a népek kényszerű egymásra utaltságának felismerésével új dimenziókba helyezik az államok és nemzetek, valamint ez utóbbiak részeinek egymáshoz való viszonyulását. Bízom benne, hogy nemzetünk, amely annyi megpróbáltatás között fennmaradni képes volt, és igen gyakran stabilizáló és összefogó erőként hatott környezetében, csak úgy mint egyházunk szelleme, amely mindig lándzsát tört az emberi gondolat szabad szárnyalása mellett, a múlt tradícióinak folytatásaképpen hozzá fognak járulni egy jobb, testvériesült államközi társadalom kialakításához és abban meglelik méltó helyüket. Meggyőződésem, hogy népünk 1100 éves történelmének felidézése megerősíti himnuszunk biztató szavainak helytállóságát - „És annyi balszerencse közt, oly sok viszály után - megfogyva bár, de megtörve nem - él nemzet e hazán!”

Ezek után, megköszönve szíves figyelmüket, átadom a szót szimpóziu-munk nagyrabecsült előadóinak.

LÁSZLÓ GYULA

A HONFOGLALÁS

Szeretettel köszöntöm a főtisztelendő püspök urat és mindazokat, akik velünk együtt ünnepelnek.

Majdnem fél százada, hogy el kellett jönnünk Kolozsvárról, úgyhogy a jelenlevők aligha ismernek, aligha emlékeznek reám. Éppen ezért rövid bevezetőben érzékeltetem azt a légkört, amelyben felnevelkedtem s amelyet törekedtem továbbvinni életemben. Édesapám abásfalvi, édesanyám bibarcafalvi földműves székely családból származott, s édesapám, amikor utoljára járt Abásfalván, egy zacskó hazai földet hozott magával, hogy koporsójába mellétemessük és befizette az egyháznál, hogy amikor temetik, húzzák meg Abás-

falván is a harangot, hírül adván, hogy László Pál fia meghalt. Ugyanígy járt el édesanyám is, aki református vallású volt. Családunk tisztos székely család volt, nagyapámat nem ismertem, mert egyéves koromban meghalt, nagyanyám Balázs Rebeka zsolttáros székely asszony volt, aki öt gyermeke közül négyet kitanított, mint szolgáldeákokat, egyikök pedig maradt a föld mellett. Édesapám néptanító lett, s kiváló módon végezte szép feladatát. Nos, ez a légkör indította útnak fiát, Gyulát, s ezt őriztem életem folyamán. Az egyetem tanára lettem előbb Kolozsvárott, majd Budapesten és életem céljaul a magyar őstörténetet, s azon belül a székely nemzet eredetét kutattam mint a szegény emberek régésze. Nos, itt állok most és szeretnék beszámolni, ennek a nemes gyülekezetnek, hogy mi mindenre bukkantam kutatás közben. A hivatalos magyar tudomány részéről eretneknek számítok, ám meg vagyok győződve, hogy feltevéseim közelebb visznek a valósághoz, mint amit elődeim kidolgoztak, többek közt éppen a kettős honfoglalás kérdésében.

Most, amikor Árpád népe honfoglalásának ezeregyszázadik évét ünnepli az egész magyarság, kötelességemnek érzem beszámolni arról, mire jutottam. Kérem, hallgassák meg egy kutató ember iránti megértéssel.

Mi a lényege az új felismerésnek? Mindössze annyit, hogy mikor Árpád népe lefoglalta a Kárpátok medencéjét, itt nagyrészt magyarul beszélő népeket talált, akik jórészt Krisztus után 670 táján áramlottak be a Kárpát-medencébe, vagy, ahogy a régiek mondták, Pannóniába. Hogy támadt bennem ez a feltevés és mi lett a sorsa? Mi az igazság Árpád honfoglalása körül? Az, amit tanítanak róla, hiszen főleg Anonymus alapján és más források ismeretében rajzolták meg a honfoglalás eseménytörténetét. Már itt is jegyezzük meg, hogy Anonymus világosan megírta, hogy ő a magyar nemesség történetét írja meg, nem a magyar népet. Az ő szavaival élve, ő „Magyarország királyainak és nemeseinek” történetét írta meg s nem adott a „parasztok hamis meséire, vagy a regősök csacsogó énekeire”. Ezt a mondatát valahogy eddig figyelmen kívül hagyta történetírásunk.

Néhány szóval felvázolnám, hogy alakult ki bennem a kettős honfoglalás-feltevés és mi a sorsa a mai napig. Ma, akik a honfoglalás 1100. évét ünnepeljük, joggal merül fel bennünk a kérdés: hát ez-e az igazi dátum, vagy az első honfoglalás, amely mintegy 250 évvel megelőzte volna Árpád népének bejövételét? Ünnepelni most Árpád népének honfoglalását ünnepeljük. Erre az a feleletem, hogy méltán ünneplünk, mert a magyar állam megalapozását valóban Árpádnak és népének köszönhetjük, függetlenül attól, hogy ők már meglehetősen nagy számú magyart találtak a Kárpát-medencében. De honnan tudható ez az első bevándorlás? Nos, erről röviden a következőket mondánám, s egyúttal felvázolnám a feltevés keletkezésének történetét is.

Megbízásból könnyedén elvállaltam, hogy Bóna István barátommal együtt megírjuk a népvándorlás-honfoglalás történetét, hiszen - gondoltuk - összegyűjtötték már a szkíta, szarmata, hun, germán, avar, magyar és szláv leleteket és térképre is vitték, tehát könnyű dolgunk lesz ezekből megírni a népvándorlaskor hazai történetét. Neki is fogtam, de mindjárt az elején egy sereg egymásnak ellentmondó adatra találtam, amit az elődök nem nagyon vettek figyelembe. Csak két példát mutatok be ezekre az ellentmondásokra. Például

Konsztantinosz Porfürogenetosz bizánci császár felsorolja törzseink nevét, de a magyar krónikák egy szót sem tudnak róla, bár beszélnek a „hét magyarról”. Vagy mi volt a honfoglalás útvonala Verecke-e, Erdély-e, vagy az Al-Duna felől törtek a hadak az Alföld belseje felé? Nem egyik vagy másik, hanem mindhárom igaz, átkaroló hadmozdulattal törtek az erdélyi bolgár uralom ellen.

Magam mindhárom útvonalat elfogadtam, s ebből következett, hogy a honfoglalást nagy tervszerűséggel hajtották végre, nem menekülő seregek tette volt. Ilyen s más bizonytalankodások arra készítettek, hogy vegyem tudomásul a régi források tanúságát, és ha nem egyeznek, ne erőltessem egyeztetésüket, mert lehet, hogy nem ugyanarról a folyamatról beszélnek.

A fontolgatások, töprengések helyett a vitathatatlan tények felé fordultam. Elővettem a régészeti lelőhelyek térképeit, s azokat igyekeztem egyeztetni a Kniezsa-féle népesedéstérképpel. Ehhez tudni kell, hogy Kniezsa István kiváló nyelvészprofesszor Szent István halálának 900 éves évfordulójára kiadott Szent István Emlékkönyv II. kötetében egy hatalmas dolgozatot tett közzé: Magyarország népei a XI. században címmel. A térképet a krónikák, az adománylevelek, a folyó-, pataknevek, a dülőnevek, a terepjárások leírásai, a személynevek stb. alapján rajzolta meg, és nagyjából arra az eredményre jutott, hogy a Kárpát-medence belseje majdnem színmagyar (piros jelzéssel), csak itt-ott vannak szláv foltok, csak a hegyes peremvidék, s a Kárpátok koszorújában jelennek meg a szlávok. Itt-ott vannak még török népekre jellemző foltok, más népet nem ismerünk a XI. századból. Mármost én erre a térképre vetítettem Árpád magyarjainak régészeti lelőhelyeit, gondolván, hogy ez fedí majd a magyar nyelvhatárt. De nem fedte, hanem néha megyényi területeken nem találjuk Árpád magyarjainak nyomait, bár a terület névanyaga magyar. Nos, ez kényszerítette ki a kettős honfoglalás elméletét. Kik adták volna a magyar helyneveket ott, ahol Árpád magyarjainak sírjai, telepei hiányoznak? Kik? Hát, akik ott laktak. De kik laktak ott? Hát a későavarok, akiket - amint kiderül - onoguroknak hívtak. Ezek szerint ezek jórészének magyarul kellett beszélniök. Közbevetőleg jegyzem meg, hogy az egész földkerekségen onoguroknak hívnak minket (hungarus, ungarus, hungarian, ungar, venger stb.) Anonymus is tud arról, hogy ezt a nevet Árpád magyarjai a Kárpát-medencében kapták, ő ugyanis azt véli, hogy Ungvár nevére kaptuk új nevünket, tehát Árpád előtt itt élt magyaroktól fordítjuk le a szövegét a tudottak alapján. Végignéztem az orosz őskrónikát, a bizánci forrásokat és a nyugatiakat, mindenütt megerősítést talált a kettős honfoglalás elmélete. Végül felvettem a kérdést: éppen a magyar krónikák ne tudnának erről? Hogyne tudnának, hiszen Árpád honfoglalását „a magyarok második bejövetelének” tárgyalják.

Három hadsereg karolta át az erdélyi bolgár uralmat: Árpád hadai felülről, Álmosé az erdélyi szorosokon át és Leventéjé az Al-Duna felől. Álmost Erdélyben feláldozták, mivel „nem léphetett be Pannóniába”. Ezt néprajzosaink a kazároknál is meglévő szent királygyilkosság szokásával magyarázzák. A honfoglalás tehát nem menekülés volt, hanem tervszerű új haza elfoglalása, aminek indoka: Attila öröksége volt. Ez felveti a hun származás gondolatát. Az Árpádház bizonyosan Attila leszármazottjának tartotta magát és a székelység meg hun utódoknak. Ez nem iskolakönyvekből elterjedt hit volt. Gyermekko-

romban, Száldobos és Alsórákos mellett, mi gyermekek is tiszteltük a Réka sírját, amely Réka pataka mellett terül el és ezt nem az iskolában tanultuk. A honfoglaló magyarokat sokan műveletlen, barbár népnek hirdetik, pedig nem volt az, hanem a keleti nagyműveltségek nyugatra hajló ága, amint például népi dalaink mai napig is őrzik keleti voltunkat.

Röviden még három kérdést vetnék fel a honfoglalást ünneplő közönségünk előtt: a „barbár” jelzőről, az ősvallásunkról, és a székely kérdésről.

1. „Barbár” voltunk. Ebben a legfontosabb érv a „nyereg alatt puhított hús” evése. Valóban, még elképzelni is undorító, hogy a ló izzadt hátán a nyereg alá szorított húst ettük volna. De nem ettük, talán még kutyáink sem. Mi itt az igazság? A mondát elsőnek Ammianus Marcellinus jegyezte fel. A feljegyző római vezérkari tiszt volt s így nem tekinthető közönséges mesemondásnak, amit feljegyzett a hunokról. Nem bizony, mert talán még a mai napig is ezt teszik bizonyos kaukázusi népek, ha a ló háta felmarjult. Sebtapaszként nyers hússzeleteket raknak a sebre és kitűnően begyógyul alatta, dehogy is eszik meg ezt a húst, eldobják.

2. Ősvallásunkról. Főként a múlt század közepe óta gazdagodott meg ősvallásunk kutatása s mindinkább a sámán-táltos kérdéskörre szűkül, pedig a táltosok nem voltak a hitvilág hordozói, hanem legfennebb ennek papjai, inkább a mai vajákos asszonyok szerepkörébe tartoztak. Ősvallásunk valóban vallás volt. A világosság és sötétség harcában a teremtést és a világot megszemélyesített főistene - a világosság - mellett volt istenasszonya is, a Boldogasszony. Mindez a Szent László legenda falképeinek elemzésekor derült ki. Szent László fehér lovon, ezüst páncélban, világos, kissé rózsás arcszínben, szőke hajjal és csillogó koronával jelenik meg, a kunon minden sötét, sebezhetetlenek, illetőleg sebeiket fel sem veszik, a kun küzdelmükben lángot lövell szájából és csak horgasinán sebezhető, akárcsak táltosaink. Legendájuk középkori falfestményeiről olvasható és ezek közül a legnevezetesebbek éppen a Székelyföldön vannak, a történetet főképpen a Képes Krónika s részben balladáink őrizték meg. Hogy itt nem közönséges eseménytörténetről van szó arra bizonyosság, hogy a Krónika orosz feljegyzése szerint László király magával Batu kánnal küzd, az egyik Anjou királyfi számára készült képes legendárium szerint. Az elrabolt és megszabadított leány, aki segít a kunt megölni, maga Szűz Mária lett volna. Mindenképpen égi hatalmak s nem földi hősök küzdelmét őrizte meg ez a Szent Lászlóhoz kapcsolódó ősvallás- emlékün.

3. A székely kérdésről csak a legutóbbi idők vitáját említem. A vita kétőnk közt folyik, Benkő Loránd és köztem. Mivel a székely nyelvjárásoknak rokonai vannak a többszázévi peremterületein, Benkő Loránd arra gondol, hogy ezekről a területekről telepítették volna egybe Árpád-házi királyaink a mai székelységet. Ezzel szemben, amint azt újabban is megerősítették, a székelyek a honfoglalás előtt itt éltek, csatlakoztak Árpád hadaihoz, s így a lovasnomádok szokása szerint - a végekre határvédőket telepítettek közülük, akik a mai napig is őrzik nyelvükben egykori nyelvjárásaikat. Anonymus is világosan megírja, hogy előbb itt voltak, mint a hun utódok és szövetségesként csatlakoztak Árpád honfoglalóihoz. A honfoglaláskor Bihar környéke volt a székhelyük, s onnan vándoroltak lassacskán mai hazájukba, mint határmenti

katonai alakulatok. Írásukat a blakoktól vették volna át. Ez a karlunk török nép az őshazában (Magne Hungarie) is szomszédunk volt, itt pedig Erdélyben telepedett meg.

Mindezeket egybevéve, a tanulságot Zrínyi Miklós fogalmazta meg számunkra és utódaink számára is: „egy nemzetnél sem vagyunk alábbvalók”.

Dr. SZABÓ ÁRPÁD

AZ 1568. ÉVI TORDAI ORSZÁGGYŰLÉS HATÁROZATA A VALLÁSSZABADSÁGRÓL ÉS AZ ERDÉLYI UNITARIZMUS

A 16. század a reformáció korszaka, amikor az európai kereszténység érdeklődésének középpontjában az egyház reformálása állott. A reformáció a szabadság jegyében indult és a keresztények jogát kívánta biztosítani a hit kérdésében. A reformátorok maguk is kezdetben a lelkiismereti szabadság és vallási türelem mellett nyilatkoztak, azért is hogy tanaikat zavartalanul hirdethessék és a kitűzött célt: az egyház megreformálását megvalósíthassák. Később azonban felfogásuk gyökeresen átalakult. A vallási türelmet közömbösségnek minősítették, a tanításuktól eltérő, ún. eretnekek üldözését helyeselték és maguk is gyakorolták. Türelmetlenségük nemcsak katolikusellenes volt, hanem a reformáción belül is, a különböző irányzatok között kölcsönössé vált.

A türelem iránti keresztény igényt elsőnek Sebastian Castello fogalmazta meg a Kálvinnal folytatott vitájában: „... az igazságot keresni és kimondani úgy, ahogy gondoljuk, soha nem lehet bűn. Senkit sem lehet valamely meggyőződésre rákényszeríteni... A lelkiek felett való ítékezés nem tartozik az emberekre, hanem egyedül csak az Istenre.”

A vallási türelem klasszikus földje Erdély lett, amely a Dávid Ferenc-i reformáció hatására törvénybe foglalta ezt az alapvető emberi jogot. 428 éve annak, hogy az 1568. január 6-13. között tartott tordai országgyűlésen az erdélyi karok és rendek határozatba foglalták azt a három alapelvet, amely körül abban a korban parázs vita folyt és elkeseredett harcok dúltak:

- a prédikátorok a maguk értelme szerint hirdethetik az evangéliumot;
- minden gyülekezet szabadon választhatja meg prédikátorát;
- senkit sem bántalmazhatnak vallása miatt, mert a hit Isten ajándéka.

Ez az országgyűlési határozat vetette meg az alapját annak, hogy a Biblia szabad értelmezői és a más nézetet vallókkal szemben tanúsított türelem hívei egyházba tömörüljenek és később felvegyék az unitárius nevet. Ezt a törvényt megerősítették és újrafogalmazták az egymást követő országgyűlések, s később belefoglalták az ország alkotmányába is. A tordai határozat törvényesítette az unitarizmust Erdélyben és mentette meg a felmorzsolódástól, ami más országokban bekövetkezett. Ez tette kötelezővé a vallásszabadságot, s ugyanakkor törvényellenessé a vallásüldözést, a türelmetlenséget.